

Alim ömrü

■ Əlizadə Əsgərli
AMEA Nizami Gəncəvi adına
Ədəbiyyat İnstitutunun elmi işlər
üzrə direktor müavini, filologiya
elmləri doktoru, professor

Nizaməddin Şəmsizadə ömrü - dünya azərbaycanlıları həmrəyliyinə qarşılayıb təzə ilə, təzə illərə qədəm qoyub. 65 yaşın işığıyla, kölgəsiylə... 65 yaşın harmoniyası, humanitarlığı, filologiyası, ideologiyası ilə...

Görkəmli ədəbiyyatşünas-alim 30 dekabr 1954-cü ildədir: ocağı-məkani Quba - İspik, taleyi-zamanı söz... Məkan və Zaman!.. Hərəkəti isə 65 yaşın yolu... Ata ocağı, bağça, məktəb, aspirantura. Doktorantura. Auditoriya. Nizaməddin Şəmsizadə ömrü - mücadilələrdə, ədəbi döyüşlərdə, mübahisələrdə keçən ömrü... 2019 isə 65 yaşlıq ömrün zirvəsi - çənginin, fərdi ideologiyasının uverturası...

Alim ömrü rəqəmlərdə ehtiva olunub. Rəqəmlər pillələrə dönüb, pillələr zirvələrə aparıb... 1954-cü ildən 1973-ə qədər adlayıb: BDU-nun filologiyasına daxil olub, 1977-də bitirib. 1978-də AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutuna baş ləborant gəlib. 1981-də kiçik elmi işçi, 1986-da baş elmi işçi olub. 1990-da gedib. Akademiyadan uzaqlaşdı...

1982-ci ildə 1920-30-cu illərin ədəbi tənqidindən, Əli Nazimdən namizədlik, 1990-cı ildə Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığından doktorluq dissertasiyaları müdafiə edib...

1990-cı ildən Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetində elmi-pedaqoji fəaliyyətə başlayıb. 1990-da baş müəllim, 1991-də dosent, 1992-də professor olub. 1991-dən 2006-ya qədər 15 il universitetin dəhlizləri ilə boya-boy nəfəs alıb, nəfəs götürüb. "Ədəbiyyat və dillər", "Ədəbiyyat və Azərbaycan dili", "Ədəbi yaradıcılıq" kafedralarına müdir kimi nəfəs ötürüb.

Görkəmli alimin ömrü - zaman-zaman, kitab-kitab açılıb, varaqlandı. İllərdən-illərə adlayıb... Sözün zirehi ilə yaraqlanıb, illərin söz silahını həmişə dolu saxlayıb, könülləri, ürəkləri fəth edib. Fəqət sözün "açılan səsi, atəşi" könüllərə ağır yox, rahatlıq, mənəvi dinclik gətirib... Rəqəmlər - məntiq və mühakimənin fakturası olub. Alim ömrünün filologiyası bu rəqəmlərdə sıralanıb, gerçəkliyə dönüb...

1980-də şərqli "Ədəbi-proses-78", 1986-da "Ədəbi mübahisələr", 1996-da "Azərbaycan ideologiyası", 1997-də "Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığı", 1998-də "Türk təfəkkürü məcrasında", 2002-də "Hiçqıran gülüşlər", 2003-də "Əli Nazim", 2004-də "Rejissor taleyi", "Tənqidin ədəbi prosesdə rolu", 2005-də "Ədəbi proses və ədəbi nəsil" (şərqli), 2010-da "Yazıçı ömrünə uvertura" monoqrafiyaları yazılıb...

2015-də "Əgər onlar olmasaydı" ədəbi-tənqidi məqalələr məcmuəsi... "Mən kiməm" sənədli-fəlsəfi ömürnaməsi...

2003-də "Bürkü" hekayələr toplusu... 2007-də "Tüstü" hekayə və şeirlər toplusu... 2010-da "Duman", 2014-də "Səma" şeirlər toplusu, "Sonuncu daxma" hekayələr və esselər toplusu, "Müdrilər bunları deməyib" kəlamları çap olunub... Və ümumən 2020-yə qədər 300-dən artıq ədəbi-tənqidi, elmi-nəzəri və fəlsəfi-publisistik məqalələr...

Bu rəqəmlər Nizaməddin Şəmsizadə ömrünün vikipediyasından alınıb. Nizaməddin Şəmsizadə səhifədə - şəkildə ali məktəb auditoriyalarında, tribunalarda mühazirələr oxuyurmuş kimi görünür. Nitq şəraitində gözlər uzaqlara, ənginlərə yönəlib... Dilindən, elmindən, məntiqindən nur tökülən ağız açıq qalıb... Rıqqətli, vüsətli... Mühazirələr prozalı, şairanə, aşıqanə... Nüfuzlu alim elmin, dövlətin və ideologiyasının, ziyalılığın və müəllimliyin perəstışkartək. Dolu səs, dolu nəfəs... Pafoslu, mühakiməli nitq, analitik məntiq və təhlillər... Hərəretli iş verdişi, qaynar həyat

terzi, təfəkkürlü ziyalı üslubu... Həmişə səbatlı görünən Nizaməddin Şəmsizadə ömrü...

İndi əlimin altında, fikir və düşüncələrimin fəvqündə alimin kitablarıdır, 65 yaşın barlı, bəhrəli üç cildliyi... 2008-2011-ci illərin nəşrləri...

Nizaməddin Şəmsizadə üçcildliyinin birincisinə (Bakı, "Elm", 2008, 560 s.) "Azərbaycançılıq" və "Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığı" monoqrafiyalarını daxil edib. O, milli ideologiyamız olan Azərbaycançılıq, azərbaycanşünaslıq haqqında ilk elmi-nəzəri kitabın müəllifi kimi...

Kitaba akademik Bəkir Nəbiyev "Filosof tənqidçi" adlı ön söz yazıb. "Azərbaycan xalqının milli ideologiyası haqqında ilk əsər olan "Azərbaycançılıq"da qədim çağlardan günümüzdə qədər Azərbaycan xalqının yaşadığı özünüdərk, təfəkkür və dövlətçilik yolu nəzərdən keçirilib. Monoqrafiyada "Azərbaycanşünaslığın mənşəyi və təşəkkülü", "Azərbaycançılıq və Azərbaycan dövlətçiliyi", "Azərbaycançılığın üç təməli", "Milli ideologiya və mədəniyyət", "Gələcəyi yaradan nəzəriyyə - Azərbaycançılıq" bölmələri verilib...

"Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığı" əsərində tarixiliyin təkamülü əsasında ədəbiyyatşünaslığımızın empirik, sinkretik, analitik, bioqrafik və sosioloji mərhələləri təsnif olunub, onların tarixi və estetik sərhədləri müəyyənəndirilib. Kitabda bu mərhələlər hüduvunda qədim və orta əsrlər elmi, Şərq konteksti və XIX əsrdə Avropa təmayülünə keçid, XX əsrin önlərindən milli ədəbiyyat tarixi əlminin formalaşması, mübahisələrlə zəngin 1920-30-cu illər tənqidi fikri, söz sənətinin poetika və sosiologiyası ilə bağlı təlimlər təhlil olunub, onların bəzi metodoloji sapıntıları göstərilib" (Annotasiyadan)...

Tədqiqatda "Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığının mərhələləri (tarixiliyin təkamülü üzrə)", "Ədəbiyyat tarixçiliyi, nəzəriyyə və konsepsiyalar", "Ədəbiyyatşünaslığımızda söz sənəti konsepsiyası: poetika və sosiologiya" bölmələri və nəticə hissəsi özünə yer alıb...

Nizaməddin Şəmsizadə üçcildliyinin ikincisinə (Bakı, "Çaşıoğlu", 2010) "Əli Nazim" və "Türk təfəkkürü məcrasında (Akademik Kamal Talıbzadə) monoqrafiyalarını, habelə, "İtmis nəslin ardınca", "Yaddaş və iz" portret-çerklərini daxil edib...

"Əli Nazim" alimin ilk monoqrafik tədqiqatı olub. Monoqrafiyada "Azərbaycan ədəbiyyatının tarixi təşəkkülü, inkişaf yolu və mərhələləri" (1. Azərbaycanda ədəbi-tarixi inkişafın nəzəri konsepsiyasının yaradılması: ədəbi-tarixi prosesin dövrleşdirilməsi problemi. 2. Klassik irsə subyektiv elmi münasibətin nəzəri-estetik prinsiplərinin işlənilməsi), "Əli Nazim və Azərbaycan sovet ədəbiyyatının nəzəri problemləri" (1. Proletar ədəbiyyatı problemi, 2. Bədii metod probleminin qoyuluşu və metod haqqında nəzəri konsepsiyasının formalaşması) bölmələri verilib...

"Türk təfəkkürü məcrasında" monoqrafiyası görkəmli tənqidçi və ədəbiyyatşünas-alim, akademik Kamal Talıbzadənin çoxcəhətli yaradıcılığına həsr olunub, "onun tənqidçi mövqeyi, həyatı, mühiti və şəxsiyyəti", "türk təfəkkürü məcrasında türkçülük və azərbaycançılığın vəhdəti zəminində yazılmış fundamental əsərləri problematikasına görə araşdırılıb", "K.Talıbzadənin ədəbi-tarixi, elmi-nəzəri xidmətləri göstərilib" (Annotasiyadan). Nəşrin "İstedad verildə" adlı ön sözünün müəllifi xalq yazıçısı, professor Elçindir...

Kitabdakı portret-çerklər dövrün ədəbi tənqidçiləri Bəkir Çobanzadə, Əmin Abid, Mustafa Quliyev, Hənəfi Zeynalı, Atababa Musaxanlı, Məmmədkazım Ələkbərli, İsmayıl Hikmət haqqındadır...

AMEA-nın müxbir üzvü, professor Yaşar Qarayevlə "Tələbirgəlik və özgünlük" adlı geniş müsahibəsi - dialoq, milli yad-

daş haqqında mükəlliməsi, habelə, yaddaşın qətlinə həsr edilmiş repressiyanın genealogiyası haqqında elmi mühakiməsi, esse-təhlil, yerlə göy arası qalib türklərin Vətən əxlaqi və yaddaşı haqqında uverturasıdır...

Akademik Kamal Talıbzadəyə həsr edilmiş "Türk təfəkkürü məcrasında" monoqrafiyasında "Tənqidçinin mövqeyi", "Romantizm: həqiqət və şəxsiyyət", "Tənqidşünaslığımızın banisi" bölmələri problemin qoyuluşu və həlli istiqaməti təmin olunub...

Nizaməddin Şəmsizadənin Seçilmiş əsərlərinin üçüncüsü (Bakı, "Elm", 2011, 504 s.) görkəmli alimin ədəbi tənqidi məqalələridir... Və "Nizaməddin Şəmsizadənin "Tənqidin ədəbi prosesdə rolu" monoqrafiyasının əlyazmasına professor Aydın Məmmədovun rəyi...

Kitabda "XX əsrin 70-80-ci illər ədəbi tənqidinin nəzəri-metodoloji problemlərinə həsr olunmuş "Tənqidin ədəbi prosesdə rolu" monoqrafiyası, habelə, müasir ədəbi prosesə, görkəmli ədiblərin, "nəzəri-fikir korifeylərinin şəxsiyyətinə və yaradıcılığına həsr olunmuş ədəbi-tənqidi məqalələri, bəzi ədəbi məktubları" özünə yer alıb...

Alimin nəzəri məqalələri isə sovet dövrü ədəbiyyatının mübahisəli məsələlərinə, yazılı Azərbaycan ədəbiyyatının mənşəyinə, türkçülük məfkuresinə, ədəbiyyat nəzəriyyəsinin problemlərinə həsr edilib... Və Mikayıl Müşfiq, İlyas Əfəndiyev, Gülhüseyn Hüseynoğlu, Elçin, Məmməd Araz, Zəlimxan Yaqub, Məmməd Cəfər Cəfərov, habelə, Abbas Zamanov, Seyfulla Əsədullayev, Bəkir Nəbiyev, Anar, Hüseynbala Mirələmov və Paşa Qəlbınura müəllifin açıq məktubları...

Nizaməddin Şəmsizadə 2012-ci ildə "Ədəbiyyat nəzəriyyəsi" dərsliyini, 2014-cü ildə "Bibliografiyasını" nəşr etdirib...

Görkəmli ədəbiyyatşünas-alim ustadlarından, müəllimlərdən dönə-dönə yazdığı kimi, elmi mühit də ondan yazıb, onu unutmayıb. Sözün ömründə Nizaməddin Şəmsizadə ömrünə rəng qatılıb. Yubilyar haqqında 80-dən artıq elmi-publisistik məqalə yazılıb. 2004-cü ildə BDU-nun professoru Şamil Vəliyevin "Azərbaycanşünas-alim" monoqrafiyası işıq üzü görüb. 2011-ci ildə haqqında "Filosof tənqidçi" ünvanlı kitab çap olunub...

Nizaməddin Şəmsizadə 2007-ci ildə akademiyamızın Ədəbiyyat İnstitutuna qayıdıb... Ədəbiyyat sevgisi... Elmi-tədqiqat sevgisi... Elmi-təşkilati fəaliyyət sevgisi ilə... 2007-dən 2012-yə qədər "Ədəbiyyat nəzəriyyəsi" şöbəsinin müdiri... 2013-ə qədər şöbənin baş elmi işçisi... Yenidən gedib institutdan, akademiya-dan. Bu dəfə...

2013-cü ildən Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin "Ədəbiyyat və dillər" kafedrasında professor kimi elmi-pedaqoji fəaliyyətini yenidən davam etdirib... 2017-ci ildən Bakı Dövlət Universitetinin professoru, 2019-dan Əməkdar elm xadimidir...

2002-ci ildə Tiflisdə Qafqaz Xalqları

Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü olub...

2003-cü ildə Elmi xidmətlərinə görə akademik Yusif Məmmədəliyev mükafatı laureatı adına layiq görülüb. 2010-cu ildən "Heydər Əliyev və Azərbaycan ədəbiyyatı" (müştərek) kitabına görə Azərbaycan Respublikası Dövlət Mükafatı laureatıdır. 2017-də BDU-nun nəzdindəki Dissertasiya Şurasının üzvü olub... Ailəlidir. 4 övladı və nəvələri var...

Nizaməddin Şəmsizadə işıqlı avtoqrafları ilə mənə neçə-neçə kitabını hədiyyə edib. Əvəzində təşəkkürlər, xoş rəylər, məqalələr "əşidib". 2010-dan "XX əsr Azərbaycan ədəbi-nəzəri fikrinə milli ideal və xalq taleyi problemi" üzrə doktorluq dissertasiyamin rəsmi opponenti olub. Bu gün də minnətdarlıq eləyir, ömrünə duaçı oluram. Uca Allaha şükürlər edir, cəmi xeyirxahlıqma can sağlığı, dünyasını dəyişənlərə rəhmətlər diləyirəm...

Nizaməddin Şəmsizadə fədakar alimdir. Onun fitrətində 1920-30-cu illər Azərbaycan ədəbi tənqidinin cəvheri var... Onun zəhmətində Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığının vüsəti var... Nizaməddin Şəmsizadə ömründə çoxsaylı elmi-pedaqoji yetimlərinin naxışları, izləri var...

Nüfuzlu alim bu gün 65 illik ömrün işığına, açılan səhərlərinə müdrilik zirvəsindən baxır... Yeniyetməlik illərindən gəlidiyi, gənclik ruhu ilə enerji götürdüüyü, fəthlər gördüyü, fəthlik qazandığı 65 yaşın işığında yol gedir... Bir insan həyatı - Nizaməddin Şəmsizadə ömrü bu mübahisələrdə, çarpışmalarda dərkim qədər nikbin görünür. Hər halda görüşümüzün təlqin etdiyi mənə belə olub... Öz sözüdür: Allahın verdiyi ömür payını, hərə bir cür yaşayır. Biz də belə... Bu da mənim yazım, bu da mənim taleyimdir... Bu da bir ömürdür - yaşayırıq... Bimirəm, nə qədər yerinə düşür. Bernard Şounu xatırladım: İnsan çiy kərpic kimidir, bişdikcə bərkiiyir!..

Hörmətli həssas oxucu, mən Sizi görürəm... Yəqin ki, Siz bu kövrək yazını oxuduqca hər mətəbin axırındakı üç nöqtə diqqətinizdən yayınmayacaq. Hər mətəbin sonundakı bu üç nöqtələr bütöv bir mətn içində əyri-üyrü yol kimi xəyal edilir... Bu ümidli, inamlı yol-qədək zirvəyə doğru. Zirvəyə isə məsafə olar - deyiblər. Baxanda gözlərimiz önündə bir panoram açılır. Nizaməddin Şəmsizadə ömrünün panoramı!.. Lap uzaqlarda, yerlə göylərin qovuşduğu üfüq yerindən isə Nizaməddin Şəmsizadə ömrünün şüaları görünür...

Mən görkəmli ədəbiyyatşünas-alim, əməkdar elm xadimi, filologiya elmləri doktoru, professor, Nizaməddin Şəmsizadənin oğlu Şəmsizadənin 65 illik mənalı ömrünü salamlayıram! Rəsmi opponenti - rəqəmlərlə dolu, faydalı, bərəkətli Nizaməddin Şəmsizadə ömrünə məhsuldar yaradıcılıq uğurları arzulayıram!.. Parlaq 65 yaşın mübarək, hörmətli Nizaməddin müəllim!.. Gələcək görüşlərdə!..